

Makis Citas

*Bog mi je
svedok*

Prevela s grčkog
Gaga Rosić

■ Laguna ■

Naslov originala

Μάκης Τσίτας
Μάρτυς μου ο Θεός

Copyright © 2013, Makis Citas
Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Izdavanje ove edicije omogućeno je uz podršku Evropske komisije. Ova publikacija odražava samo poglede autora i Evropska komisija ne može se smatrati odgovornom za korišćenje bilo kojih informacija sadržanih u ovoj knjizi.

PROMETHEUS

Knjiga 1

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mojoj sestri Teodori

Jer Bog mi je svjedok da vas ljubim ljubavlju Isusa Hrista.

Filibljanima poslanica Svetoga apostola Pavla, 1: 8

Sadržaj

BOG MI JE SVEDOK	11
<i>Beleške</i>	225
<i>Izjave zahvalnosti</i>	227
<i>O autoru</i>	229

Bog mi je
svedok

POSTOJE ČETIRI VRSTE POSLODAVACA: uspešni, zaduženi, smradovi i ludaci. Meni se zalomio četvrti.

Često sam, kad mi se obraćao, razmišljao kako ne zna da li sam to ja, ili neko drugi meni sličan. Zapravo, da li sam Hrisovaladis – njegov službenik i prijatelj – ili moj brat blizanac. Samo što ja nemam brata blizanca već dve sestre.

Kad bi se desilo da se sretnemo na ulazu firme, govorio mi je „trči da me prestigneš!“, ulećući u lift, i dok bi se penjao, dovikivao mi je „ne zabušavaj!“, zahtevajući da, u trku do osmog sprata, brojim glasno sto četrdeset četiri stepenika, a on se drao iz lifta: „Glasnije, bre, debeli! Gde ti je duša?“

FIRMU JE zatvorio krajem osamdesetih, pa sam iz čista mira ostao nezaposlen. Kod njega sam radio skoro jedanaest godina, ali sam, nažalost, bio zatečen, dok su moje kolege unapred mesecima pratile marketing, odlazeći

prvom prilikom u druge radionice za grafička rešenja. Gledao sam, naravno, kako je brod tonuo, da su stvari išle sa crniša na goriš, da nije više bilo nikakve perspektive, ali nisam hteo da u to poverujem. Zato što me je zavarala šarena laža Nebiloga: „Makar i svi otišli, kad si ti u pitanju, nema govora da ostaneš bez posla.“ Tako sam se prešao.

VIDEO sam sebe kako se hvatam ukoštac sa sobom u blatu. Psovali smo se međusobno, pokušavajući da jedan drugog ugušimo. Istovremeno pojući smerno crkveni tropar vizantijske pesnikinje Kasije.

Potom su se ova dvojica pretvorila u novog Hrisovaladisa, koga su zvali Psihovaladis, a on je zavikao tri puta „guši me ovaj vetar“. Negde neodređeno, čula se jedna arija iz *Toske*.

Čudan san.

NE MOGU da zamislim sebe kao prosjaka ili čistača šoferšajbni na semaforu. Niti mogu da zamislim svoje roditelje kako postaju žrtva nečije zloupotrebe, posebno buduće snahe.

Mom ocu je sada osamdeset šest godina, vojno lice u penziji, porodični čovek, posvećen čitanju i crkvi. Miran život. Oduvek se brinuo o meni, pozajmljivao mi novac i podržavao me.

Govorio mi je „pazi, pazi, pazi!“, ali sam ja bio bezveznjak, lonac bez poklopca, pa je u njega ulazilo šta god je htelo. Strog čovek moj otac, mada popustljiv. Što će reći, kad sam ja pritiskao, on se povlačio. Jeste.

„Tata, idem za London, daj mi sto hiljada drahmi.“
Davao mi je.

„Tata, imam jedan mali dug u banci.“ Odmah bi ga otplatio.

„Tata, u problemu sam, možeš li da mi učiniš jednu uslugu?“ Trčao je smesta.

„Tata, neophodno je da me prime u bolnicu.“ Pomogao mi je.

Bilo koja tema da je u pitanju, nisam čuo njegovo „ne“. Sada, kad bolje razmislim, bio je pas koji laje ali ne uje – nisam tada to shvatao. Cenim ga i poštujem. Do svoje dvadesete, mnogo sam ga se plašio. Kasnije sam ga jednostavno poštovao, toliko toga je preživeo. Čovek sa životnim iskustvom. Otac koji nikada ne želi nešto loše svom detetu. Radovalo ga je što sam uvek bio u vezi sa manastirima i crkvama, i sam je pobožan čovek. Cela nam je porodica takva.

Kad sam u osamnaestoj primljen u vojnu školu u Trikali, rekao mi je „bravo“, ali i kad sam je napustio, zato što nisam više mogao da izdržim, nije se nimalo usprotivio.

Nikada mi nije stao na put. Jeste.

Možda, razmišljam, zbog toga još nisam otišao od kuće, bez obzira što sam u pedesetim. Osećam sigurnost i toplinu.

TELEFONIRAO SAM jednoj dugogodišnjoj kolegici, da joj čestitam imendan, a i da zatražim neku saradnju, ali mi je zalupila slušalicu, rekavši: „Hrisovaladi, upravo sam na vratima, čujemo se drugi put.“

Vidiš, gospođi više nisam potreban, uhlebila se u ekipi za organizaciju Olimpijskih igara „Atina 2004“, dobija dve hiljade evra mesečno, plus bonus, ali doći će kraj i tom vašaru, a onda, videćemo...

Mnogi od mojih bivših kolega, kojima sam pomagao na angro, sad, kad ja od njih tražim pomoć, cinični su prema meni. Isto i biznismeni malih firmi, koji su me tetošili dok sam bio kod Nebiloga, da bi ih angažovao u poslu, a sada, kad nema više šlaga na torti, prave se da me ne poznaju. Nema veze. Ima Boga. Bilo im dobro svima. To je blagoslov moga duhovnika, da govorim „Ima Boga“, da čak i onima koji su se nepravedno poneli prema meni kažem „hvala“, kako bi mi savest bila čista. Koliko god mogu, slušam svoga starca. Rekao mi je šta treba da radim u životu, kako da ga držim pod kontrolom, da ne bih završio u ludnici.

KAD NEKO bankrotira, gleda kako da se dovine bez para. Želi da negde besplatno popije kafu. Da negde posedi i popriča. Obavio sam veliko istraživanje po pitanju besparice.

Zbog toga, svake nedelje, posle jutarnje službe u Svetoj Irini, ulica Eolu, svratim do anglikanske crkve gde časte kafu. A ako uđeš i odslušaš liturgiju, dobiješ na poklon jednu knjigu religioznog sadržaja. Na engleskom, naravno. (Bez obira što ne govorim taj jezik, nijedna knjiga nije uludo bačena kad sam ja u pitanju.)

Pokušavam da se snađem. Jeste.

MOJA MAJKA je svetica, porodična žena, požrtvovana – čuvarkuća. Ali preplašena. Sećam se kako stoji uspravna

iza očevih leđa, čim bi mu stavila tanjir na sto, ili kako se od srca smeje, sama, krišom, poluzavučena u orman u času dok veša njegove ispeglane košulje. Gledao sam je uplašeno, razmišljajući „gotovo je, mama je poludela“.

Moja starija sestra je profesorka teologije. Obrazovana devojka. Stroga i smerna. Izdvajala se u celoj porodici i u familiji. Gladna znanja. Imala je već dve fakultetske diplome, pa ipak je započela doktorat u svojoj pedesetoj; ni briga je nije što su prošle četiri godine, a još uvek ga piše. Izludeće ja taj Plotin. Lični život na nuli. Nažalost.

Moja mlađa sestra je ženska verzija Hrisovaladisa (Zlatomira). (Govorim o dobrim osobinama svoga karaktera, a ne o onim koje su me odvele u blud i na stranputicu.) Sada se bavi domaćinstvom. Nema ozbiljnih poslova za bolešljivu devojku u njenoj četrdeset četvrtoj. Da se zaposli kao prodavačica? Neko će joj ponuditi da izađu na kafu. U srećna vremena, otac je hteo da je upiše u državnu školu, odbila je. Sva sreća da se zadovoljava osnovnim.

Dotični je „oplakuj me, majko, oplakuj“. Moj život, nepregledno polje prekriveno ljutim crvenim paprikama. Kad ljosnem (uvek licem o zemlju), sav se ižarim. Takav mi je život. Neprestano se prizemljujem usred klopki, usred trnovitih predela punih kopriva, zaboravljajući da sam bos. Uvek propustim da obujem cipele. Čak ni kućne patike, mada unapred znam gde sam se zaputio. Taj sam, nažalost.

ALI sam se pokajao. Bog mi je svedok. Gorko sam se pokajao zbog svega što sam radio. Hoću da to ostavim za sobom i osmelim se na jedan novi početak.

Ne želim ni ljubavnice, ni lake žene, ni kurve. Već da budem Bogu uz skut. Ako mi On pokloni ozbiljnu ženu, onda u redu, sa zadovoljstvom ću sa njom pristupiti svadbenom obredu. Ne pokloni li mi je, želeći da postanem kaluđer, opet u redu.

Udaljio sam se od mnogih, jer sam video kako nemaju ništa da mi pruže. Bušne kante. Prevaranti.

Želim da me čuje kad Mu se molim. Ne navodi me u iskušenja, Gospode.

TAKOĐE priželjkujem manje prijatelja. Nekolicinu, ali odabраниh. Mirnih, poštenih, da me ne guše. Da mi ne pružaju jednom rukom gasnu masku, a drugom zaprašuju ugljen-dioksidom. Šta čekaju, da zakaže maska pa da se ugušim? Takvi smo postali. To je, nažalost, savremeno atinsko ophođenje, koje nam ne dozvoljava da regulišemo ni dugove ni poslove. Ovo govorim sa bolom u duši.

Jednom mi je rekao moj prijatelj sveštenik: „Pronaći prijatelja znači pronaći blago.“ /1 Da nismo pronašli prijatelje i zanemarili ih? Da nismo našli zlato i mimoišli ga, tragajući za dijamantima? Ogromna greška. Desilo mi se i pokajao sam se. Uradio sam to znajući šta činim, potpuno čiste duhovne svesti. Napustio sam prijatelje – velike i male, sveštena lica i ljude iz naroda – tragajući za dijamantima. Ali gde su? Gde su?

Duhovne palate su neuporedivo značajnije od materijalnih. Materijalna dobra sabiraju ljudi sa maskama, ljudi koji se pretvaraju da su prijatelji. Istinske prijatelje zanimaju duhovna bogatstva tvoje duše i, ma koliko bila skrivena, čine sve da ih izvuku na videlo. Ostali nisu

prijatelji, samo otimači, a jedan otimač ne raspolaže ni osnovnom duhovnom svesti kako bi mogao da uoči vrlug čoveka. Jer otimača ne odlikuju ni osećanja, ni psihički mir, ni spokoj. Čak ni meki jastuk za pod glavu nema da na miru zaspi. Zato što mu savest nije čista. Jeste.

NE ZNAM. Pitam se postoje li uopšte ideolozi, gledajući kako većina poslodavaca (najmanje devedeset posto) daju prednost emigrantima, samo da bi uštedeli?

Celu Grčku je napala kuga. Duhovna i materijalna. Najgore je sa Atinom.

GOSPODIN I. i gospodin T., kad me ugledaju, uvek me pozovu da im se pridružim i počaste me. Imaju nabrekle novčanike, dobijaju debele penzije, naplaćuju i po šest-sedam kirija mesečno. Vide da nemam para, pa me časte. Nedavno, kad su mi rekli „dođi, Hrisovaladi, da nešto popiješ“, rasplakao sam se – ne znam zbog čega. Verovatno iz ljubavi.

Prekjuče, kad su me spazili i ponovo me pozvali, nisam im se pridružio, obuzeo me je živi sram. Pedesetogodišnjak, a drugi da me časte. Kako me je udesio Nebiloga...

POSLE Nebiloga promenio sam dva posla, oba u našoj branši. (Grafičari su se do devedesetih još uvek dobro držali.) Ali nisu plaćali, a treći posao koji sam našao bio je daleko, u Koropiju, što je škodilo i mom zdravlju. Koridalos–Koropi, Koropi–Koridalos, sedamdeset kilometara u

oba smera. Kratko rečeno, dva i po sata da odem i dva da se vratim. Autobusom iz Koridalosa do Omonije, a odatle drugim, do raskrsnice sa Markopulosom, pa zatim taksijem do industrijske zone. Uveče sve isto. Umorio sam se, iscrpeo, istrošio. Samo za prevoz trebalo mi je dvadeset hiljada drahmi mesečno. Počinjao sam sa poslom u osam ujutro, a završavao u pola osam uveče. Kući sam stizao između pola deset i deset. Često nisam stizao ni da se istuširam, večerao bih i padao u san pred televizorom. Jeste. „Alfa-Alfa izdavaštvo“, kao što je govorio jedan kolega, što znači „*Albanian* izdavaštvo“. Većina zaposlenih su bili Albanci. Nisu se, naravno, usuđivali da međusobno razgovaraju. Stanovali su po obližnjim udžericama. Petorica-šestorica u jednoj sobi, a svaki je davao po deset hiljada za kiriju.

Radio sam zdušno (kao što uvek radim) za tu firmu, ali od strane poslodavca nije bilo nikakvog priznanja. Nažalost. Jedan litograf, jedan tipograf, jedan knjigovezac, jedan linograf iz osamdesetih godina sada su skrajnuti, potrebno je da se bave nečim drugim da bi preživeli. Savršeno sposobni ljudi, sa iskustvom i talentom, nemaju izgleda da nađu danas posao. Tehnologija nam je došla glave. Tragično. Posao nalaze kelneri po muzičkim ćumezima, vratari klubova, grobari, podvodači, hohštapleri, tajkuni, stranci, a ne mi koji smo se žrtvovali za knjigu. Koliko nas je ostalo neoženjenih, opslužujući Gutembergovu Umetnost, kako je oslovljavaju Nemci.

NE ŽELIM više da idem u javne kuće. Pokajao sam se, ispovedio i sada vodim hrišćanski život. Tražim devojkę ženidbe radi. Procenjujem svoju perspektivu. Verovatno je

potrebno da smršam nekoliko kila. Jeste. Nauživao sam se životnog provoda. Imam, znači, toliko veliki raspon tajnih iskustava po pitanju ženskog tela i ženskog ponašanja, pa bih želeo, uz Božju pomoć, da nađem neku dobru devojkicu, a ne profuknjaču. Naravno da ovu tajnu neću otkriti svojoj budućoj ženi. Kažeš li tako šta nekoj devojci, sigurno će te pljunuti, pa čak da je i nemoralna i da je radila najgore stvari. U pitanju je egoizam: nakon tolikih brodoloma, kaže, došao si da baciš sidro u moju luku? Briši, barabo.

Hteo bih da nađem ženu koja nije prostitutka, ali da me poštuje kao što prostitutka poštuje muškarce. U mladosti sam ušao u jedan bordel, prišao podvodačici i rekao joj: „Nemam tri hiljade drahmi, samo dve i po, da uđem?“

„Ne.“

„Zašto?“

„Zato što naložnica nema cene – to da uvek imaš na umu.“

Znači, pare koje daješ, izgleda da ne uzima ona, pomislio sam.

Moj duhovnik kaže da se držim daleko od prostitutki, pre svega zato što kolaju hiljade boleština, a zatim, ako ne prestanem sa ovim, neću moći da se vežem za jednu ženu, ostaću celog života neskućen. Naravno, nije to baš tako lako, ali mi govori kako treba da uložim napor, da sam uvek na oprezu.

Gospode, vičem k tebi, pohiti k meni, čuj glas moljenja mojega.

Nek izađe molitva moja, kao kad pred lice tvoje, dizanje ruku mojih

kao prinos večernji.

Ne daj srcu mojemu da zastrani na zle pomisli... /2

KAKO sam se obradovao kad se rodila moja mlađa sestra! Imao sam šest godina, a starija sestra deset. Stalno sam stajao iznad njene kolenke. Zurio sam u nju, osmehivala mi se, a moje srce je treperilo. Nisam želeo da joj drugi prilaze – ljutio sam se. Nakon četrdeset dana od rođenja, u kući su se okupili očevi rođaci i kolege. Ugnezdili se u dnevnoj sobi, ni govora da odu. U jednom trenutku sam se iznervirao i izvikao na njih: „Ostavite je na miru! Uzrujali ste je! Evo, rasplakala se zbog vas!“, a zatim: „Imate li vi kuću?“ Otac mi je zalepio šamar, samo što mi nije izvalio vilicu.

NE ZNAM zašto, kad god vidim neku ženu, uvek se setim Evmorfije (Lepuške) i razmišljam koliko se nepošteno prema meni ponela. Taj odnos me je obeležio. Crna mrlja u mom srcu.

Kad sam je jednom video na ulici, došlo mi je da se ispovraćam. Odmah sam promenio smer. Osetio sam gađenje. Veliko gađenje. Više se odnosilo na mene. Na kakve niske grane sam spao! Kako jedna žena može da od normalnog muškarca napravi smeće...

Uleteo sam u ulaz jedne višespratnice i zacenio se od plača. Lupao sam glavom o zid vičući sam na sebe: „Idiote, idiote, idiote!“ Pojma nemam kako sam stigao kući. Moj psihijatar, gospodin Zalmas, povećao mi je dozu, pa sam se tako brzo smirio.

Ne želim očima da je vidim, ne želim da znam za nju.

ZBOG TOGA, naša duša treba da bude utvrđenje u koje ne sme da ulazi bilo koja profuknjača. Ne treba svako

razvratno žensko da nađe vratnice, pa da nas rasturi, da psihički atakuje na nas. Dveri moraju biti sedmostruko utvrđene, i da se pitamo: „Lupa li to neko?“

KUPIO sam u ulici Panepistimiju malu pitu sa sirom. Platio sam evro i trideset centi. Što će reći, četiristo trideset drahmi. Ista pita je, pre nego što je promenjena moneta, koštala šezdeset pet drahmi. A plate su ostale potpuno iste, načisto zamrznute. Gde nas sve ovo vodi?

RANIJE sam bio jako zatvoren tip, nisam uopšte govorio o sebi i svojim interesovanjima. Ali pre izvesnog vremena doneo sam odluku da zacrtam drugi put istine i da bez straha sve kazujem svome duhovniku. Ovo mi je savetovala jedna dobra, izuzetna devojka, prijateljica moje starije sestre. Rekla mi je da sve govorim svome duhovniku, jer kad neko sa njim razgovara, ispovedajući se, to je kao da se obraća samom Bogu.

Zato mi se dopada da često idem na Svetu Goru, gde obituju ljudi visokog nivoa. Tokom moje poslednje posete desio se sledeći karakterističan događaj: Na putu za Ksiropotamo, sreo sam jednog mladića, ošamućenog, bez crkavice u džepu, izgadnelog – na prvi pogled ti je bilo jasno da nešto nije u redu.

„Burazeru, ideš u manastir?“, kaže mi.

„Da.“

„Prvi put ideš, ili te znaju?“

„Znaju me“, odgovorio sam malko uznemiren što će me Sveti oci videti sa ovim narkosom.

„Možeš li posredovati da i meni pruže konačište?“

Stižem u manastir, prilazim ocu Zahariju i kažem mu takva i takva stvar.

„Idemo kod igumana.“

Obratimo se igumanu, a on nam smesta odgovori: „Potrebni smo čoveku“.

I odmah su mu dali da jede, da pije, da se opere, i sobu da u njoj boravi.

A onda nas je iguman obojicu pozvao u konak i doneo nam po veliki grozd ružice izvanrednog kvaliteta; momku je poklonio i jednu duhovnu knjigu. U nastavku nam je davao savete i pričao nam o raznim zanimljivim i korisnim stvarima. Ja sam ostao do nedelje, a mladić desetak dana, kako sam saznao. I kad je došao čas da ode, dali su mu novac, plativši mu i kartu za Atinu. Takav je to soj ljudi. Dobročinitelji.

Toga dana otac Nikodim nam je govorio o Raju i Paklu. Ispričao nam je nešto što uvek imam na umu.

Jedan je monah razgovarao kroz molitvu sa jednim drugim koji se upokojio, i saznao da je ovaj u Paklu. Jako se nasekirao, prepao i zavikao: „Bože, pokaži mi, molim Te, šta znači Pakao“, a Bog mu je rekao: „Saznaćeš sutra“. Narednog dana im je poslao u manastir jednog crva iz Pakla. Taj crv je do te mere bazdio da su monasi bili prisiljeni da promene manastir i odu što su dalje mogli. Na šta je zapitao monah: „Toliko zaudara, Bože moj, u Paklu?“ A On mu je odgovorio: „Tako zaudara jedan crv. U Paklu postoje bilioni takvih crva“.

Jako mi se dopada ova priča, često na nju mislim. I svaki put kad je se setim, kažem: „Vreme je da prestanem

sa glupostima. Zašto da ponovo padnem u blud, zbog čega da toliko lažem, zašto da varam svoje roditelje?“

Imam utisak da je moje poštovanje prema njima donekle pritivorno. Trebalo je da im više toga pružim. Kao i da me konačno vide skućenog. Da im poklonim dvoje unučadi koju toliko priželjkuju.

Ja, međutim, osećam da sam u duši skitnica, pa me muči strašna griža savesti. Ali verujem da će Bog pomoći da se srede stvari. Samo Bog može. Jeste.

DOŠAO je jedan par držeći se za ruke i seo preko puta mene. Pakistanac i Grkinja. Nečuveno, ljudi moji: Grkinja, kô upisana, ima dasu Pakistanca! Da ne veruješ. Stid me je. Strašno se stidim. Zbog grčke muškosti.

MOJA starija sestra je zatvoren tip. Nasuprot meni. Nije udata. Ne mogu da je osuđujem, ona bar ima platu i živi dostojanstveno. Kamo sreće da i ja mogu tako da živim. Jako ću se nasekirati saznam li da je skrenula s pravog puta. Potpuno je tradicionalna: kuća – posao, posao – kuća. Ništa drugo. I čitanje. Nikakve šetnje, kafenisanja, prodavnice. Odmerena devojka, ni traga razuzdanosti. Ne želim razuzdane sestre. Mogu da gledam uspijuše, nametljive, moderne, ali kad uđem u svoju kuću, menjam se, postajem kaluđer.

HILJADE njih sam molio. Priznajem da su teška vremena, ali znam koji poslodavci imaju ekonomske probleme,